

Marija CRNIC-PEJOVIĆ

ORGANIZACIJA I RAD UPRAVE LUŠTIČKE OPŠTINE 1912—1933. GODINE

Poluostrvo Luštica pruža se od jugoistoka ka sjeverozapadu u dužini od 13,2 km. Pored luštičkih, na poluostrvu se nalaze i krtoljska naselja. Ovaj kraj Boke Kotorske u prošlosti je imao značajno mjesto pa su se o njega otimali Kotorani, Dubrovčani, Balšići, Mlečani i drugi.

Povremena arheološka istraživanja, radovi o umjetninama u luštičkim crkvama, pomeni Luštice u nekim opštim radovima i u posljednje vrijeme radovi o mogućnosti razvoja turizma na ovom poluostrvu ne daju nam dovoljno podataka o ovom kraju.¹

U Arhivu Herceg-Novog čuva se arhivska grada luštičke opštine za period njenog djelovanja (1825—1944). Na osnovu knjige zapisnika opštinskog vijeća luštičke opštine za period 1912—1933. godine pokušaćemo rekonstruisati ne samo organizaciju i rad opštinske uprave nego i ekonomske i druge prilike ovog dijela Boke u tom vremenu.²

Početak ovog vijeka luštička opština broji 1203 stanovnika (ubrajajući i vojsku koja je bila stacionirana na tom terenu), 1936. ima 901 stanovnika, 1953. g. — 681, 1961 — 649 i po posljednjem popisu 452 stanovnika.³

¹ Gligo Odalović, Hercegovačka izletišta na poluostrvu Luštici, Boka, 10/11, Herceg-Novi, 1979, 365—372 i Mogućnosti razvoja turizma na poluostrvu Luštici u Boki Kotorskoj, Boka, 9, Herceg-Novi, 1977, 269—303; Rajko Vujičić, Prilog poznavanju spomenika kulture na Luštici, Boka, 13—14, Herceg-Novi, 1982, 399—420.

² Arhivski fond opštine Luštica, br. 63.

³ Sava Nakićenović, Boka — antropogeografska studija, Beograd, 1913. Podaci za poslijeratne godine u arhivskom fondu Skupštine opštine Herceg-Novi.

O luštičkoj opštini objavljeno je nešto podataka,⁴ a ovdje ćemo dati podatke onako kako su o njoj dali članovi opštinskog vijeća na sjednici od 11. VI 1933. g. kada se raspravljalo o ukidanju ove opštine. Opštinsko vijeće toga dana »tumačeći jedno-dušno želje naroda« donijelo je Rezoluciju kojom se zahtijeva da ova opština ostane samostalna samoupravna jedinica na osnovu mogućnosti koje pruža Zakon o opštinama, a to je da mogu ostati samostalne i one opštine koje imaju ispod 3.000 stanovnika. Evo kakve su i koje podatke o svojoj opštini dali sami Lušticani:

Geografsko-istorijski položaj

a. Opština luštička nalazi se na poluostrvu Luštici, koje zatvara Hercegnovski i Tivatski zaliv Bokokotorskog zaliva od Jadrana i sa Oštrim rtom pravi vrata Boke.

Ovim položajem odvojena je morem od ostalih, jer je ono plače sa tri strane, dok sa četvrte strane veže sa Opštinom Krtoljskom, jednim pustim nenaseljenim šumskim prostorom, te tako sačinjava sama za sebe jednu geografsku jedinicu.

b. Otkad se u Boki zna za samostalnost pojedinih opština, a to biva još iz XIV vijeka, zna se da je Luštička opština bila samostalna, te nije nikad pripadala sklopu nijedne druge opštine. Rad ovog se razvio ovdje jedan neprijekoran mental narodni i svijest po onoj: Tuđe poštuj a svojim se diči.

Privredno-ekonomske prilike

Luštičko poluostrvo zaprema svojom površinom nekih 40 kvadratnih kilometara. Na toj površini nalazi se: a. 240 hektara ziratne zemlje oranice; b. 32 hektara vrtova; v. 55 hektara vinograda; g. 194 hektara pašnjaka; d. 602 hektara maslinjaka sa 98.700 masl. stabala; e. 2.621 hektar šume; ž. 28 hektara neplodne zemlje.

Pašnjaci i šume isključiva su opštinska svojina, dok ostale vrste zemlje vlasništvo su pojedinih opština. Na ovoj prostoriji moglo bi živjeti preko 3.000 stanovnika, kad bi se poljoprivreda racionalno provadala, jer je i u starije doba približno toliko živjelo.

Narod ove opštine isključivo se bavi poljoprivredom i stočarstvom. Ove grane naše privrede dosad su se vodile dosta primitivno, jer tuđinske vlasti nijesu vodile računa o napretku ovog kraja, dapače nastojale da ga što više upropaste.

⁴ Borivoje Drobnjaković, Maslinjaci i prerada maslina na Luštici u Boki Kotorskoj, Glasnik Etnografskog muzeja, XI, Beograd, 1939, 80—87; Maksim Zloković, Prilozi za istoriju pomorstva Luštičkog poluostrva, Godišnjak Pomorskog muzeja, Kotor, 1963, 145—167; Prilog o ekonomsko-migracionim kretanjima iz luštičke opštine, Boka, Herceg-Novi, 1976, 233—237.

Iza oslobođenja iako je narod jako i brojno i materijalno oslabio počeo je racionalnijim radom osobito u zadnjim godinama. Brojni maslinjaci luštički počeli su da se obrađuju, jer je stolno maslinovo ulje — glavni proizvod ove Opštine, oglašeno kao najbolje stolno ulje na Primorju. God. 1929. ova Opština je dala preko 350 hiljada kg. najfinijeg stolnog ulja.

Nekada je ova Opština primala lijep prihod od gajidbe duvana i svilarstva. Svjetskim ratom ovaj rad je ukinut, ali ima nade da će ove privredne grane opet davati našem seljaku unosan prihod.

Počela se saditi američka divlja podloga za kalemljenje pitome loze, kako ne bi dolaskom filoksere narod pretrpio osjetan gubitak.

I stočarstvo u ovoj Opštini gaji se obilno i uzorno te daje stanovništvu dobar prihod. Uopšte uzevši poljoprivreda ide stalnim i sigurnim korakom naprijed, te se nadati da će u skoroj budućnosti stanovništvo ove Opštine moći svoje potrebe pokrivati prihodom svoga rada.

Kulturno-prosvjetne prilike

a. Stanovništvo Opštine luštičke po vjeri je pravoslavno — osim stanovništva sela Krašića, koji su katoličke vjere — te sačinjava i posebnu samostalnu Crkvenu opštinu.

b. Ima svoje škole, koje se u redu izdržavaju, jer se njihovi budžeti svake godine u potpunosti isplaćuju. Jedna škola ima svoju vlastitu zgradu, dok je druga smještena u privatnoj kući, koja potpuno odgovara za školu, a za koju se redovno isplaćuje kirija.

v. Postoji zemljoradnička zadruga, Mjesni odbor Društva crvenog krsta i Sokolsko društvo, koje je okupilo u svoje kolo veliki dio stanovništva ove Opštine, te se njegov blagotvorni rad sve više i više osjeća.

Upravne prilike

a. Opština luštička sastoji se iz 7 sela: Babunci, Brguli, Zabrdi, Klinci, Krašići, Mrkovi i Radovanići i morskog pristaništa Rose gdje je poštansko-telegrafski ured, koji svakodnevno razdava poštu po selima.

b) U centru opštine u Radovaniću Opština ima svoj dom — vlastitu zgradu lijepo uređenu — u kome je smješten Opštinski ured sa svim potrebnim odjeljenjima.

v) Rad upravne opštine u svakom pogledu neprijekoran.

g) Opština sa svojim vlastitim prihodima podmiruje redovito sve svoje skromne rashode.

d) Neposrednog državnog poreza 35.547 Din a prireza je stopa poprečno 100%, što rijetko koja seoska opština ima.

e) Ova Opština broji sa privremeno odsutnim 1200 stanovnika. Na ovom području nalazi se jedan bataljon Tvrđavske artiljerije, Radio stanica i 2 odjeljenja Ratne mornarice.

Udovoljavajući želji naroda a istodobno pazeći na socijalne, ekonomske i geografske prilike iznosimo razloge koji priječe da se ova Opština spoji sa Opštinom krtoljskom, a to su:

1) Mentalitet naroda Opštine krtoljske posve je suprotan mentalitetu naroda Opštine luštičke.

Radi ovoga kao i radi graničnih interesa stanovništva ovih opština nije raspoloženo jedno prema drugome, te bi uvijek vladao razdor.

2) Opštinu krtoljsku dijeli od Opštine luštičke, gusti, nenaseljeni šumski predio od kojih 8 km. duljine bez uredne komunikacije.

3) Opština krtoljska katastarski pripada Sreskom sudu i Poreskoj upravi — Kotor, dok Opština luštička pripada katastarski Sreskom sudu i Poreskoj upravi — Hercegnovi. Radi ovoga se ne bi mogle uredno pobirati opštinske dažbine kao ni uredno i lako vršiti razni tabularni poslovi.

4. Spajanje ovih dvaju Opština ne bi se moglo zadovoljiti njihovo stanovništvo u određivanju mjesta za opštinsko središte.

5) Opština krtoljska je pasivna. Prireska stopa joj je 300%, veća od prireske stope ove Opštine za 200%, te bi pali pod mnogo većim novčanim teretom i svoje ekonomsko stanje narušili.

Sa opštinom Hercegnovskom:

1) Ova je Opština otsječena morem od Opštine hercegnovske.

2. Radi gornjeg ne može imati redovan saobraćaj, osobito u zimsko doba godine.

3) Ekonomski interesi jedne razlikuju se od ekonomskih interesa druge Opštine.

4) Opština hercegnovska je zadužena, te bi imali veće namete nego li sada imamo.

5) Opština hercegnovska je gradska opština, te ne pripada pod ovaj novi Zakon o opštinama.

Radi ovdje navedenih razloga, koji prema Zakonu o opštinama treba da se uzmu u obzir, moli se da se ovoj Opštini ne dira u njenu samostalnost, pošto je ona — ovakva, kakva je sada — neprekidna prirodna ekonomska zajednica, već se traži da Opština luštička ostane i dalje samostalno samoupravno tijelo kakvo je od davnina bilo a kakvo je i sada.»

Luštičani su iscrpno dali podatke o svojoj opštini, može se reći realno, posebno ako imamo u vidu zbog čega je ova rezolucija

pisana — da im se opština ne ukine. Istina, slika je dosta idilična, porezi i prirezi jesu niži od susjednih opština, ali i rashodi su mali, ne zato što ne bi imali u što investirati novac (posebno kad su u pitanju putevi) već zbog toga što ga nisu imali. Kad je riječ o poljoprivredi takode je rečeno dosta lijepih riječi, a znamo koliko je brojna bila ekonomska migracija iz ovog kraja. Gajenje duvana i svilene huže austrijske vlasti su podsticale, no to su bili neznatni prihodi. Ulje je bilo i ranije, pa i tada, najvažniji proizvod ovoga kraja. Interesantno je da se uopšte ne pominju prihodi od klačina — dobijanja kreča, po čemu je Luštica bila poznata, a koji se u znatnim količinama proizvodio i u vrijeme pisanja Rezolucije. Uzevši u obzir sve činjenice može se ipak smatrati da je u Rezoluciji data dosta realna slika luštičke opštine, kako istorijska (bez obzira na malo pretjerivanje o samostalnosti, o broju stanovnika i o mogućnosti izdržavanja do 3.000 stanovnika) tako ekonomska i kulturno-prosvjetna, kao i poteškoće do kojih bi došlo spajanje sa susjednim opštinama, uzimajući u obzir i svoje mentalne osobine i osobine svojih susjeda.

Svestranom analizom luštičke opštine Rezolucija je, izgleda, naišla na dobar odjek kod vlasti te je ova opština djelovala kao samostalna samoupravna jedinica do 1944. godine.

Da bi поближе upoznali prilike u luštičkoj opštini i rad njene uprave potrebno je da detaljnije proučimo sačuvane zapisnike opštinskog vijeća koji o tome najrječitije govore.

U periodu od 21. IV 1912. do 25. X 1933. godine zapisnici su vođeni u jednoj knjizi. Prethodni, i zapisnici poslije 25. X 1933. godine nijesu sačuvani. Interesantno je primijetiti da, ako zane-marimo neke pokazatelje (kao car Franjo Josip, kralj Petar I, Aleksandar, kao i novac — forinte, krune, dinar i slično), prelistavajući stranice ove knjige zapisnika ne možemo zapaziti bitne istorijske događaje koji su se u tom periodu odigrali (balkanski ratovi, prvi svjetski rat, oslobođenje od vjekovne tuđinske vlasti, stvaranje Jugoslavije i drugo).

Sjednice su se održavale redovno bez obzira na gore pomenute događaje. Istina, bilo je godina kada nije održana ni jedna sjednica (1915. i 1921. g.). Nemoguće je bilo utvrditi razlog neodržavanja sjednica. Pretpostavlja se da se sjednica 1915.⁵ nije održala jer je to bila ratna godina, ali se ne zna zbog čega nije održana 1921. godine. Istina, između sjednice održane 30. VI 1920. i sljedeće održane 19. XI 1922. u knjizi zapisnika nalaze se dva prazna lista, ali sjednice teku u kontinuitetu — osamnaesta, devetnaesta, itd. U toku godine su održavane od jedne do najviše pet sjednica. Tako je tokom četiri godine održano po pet sjednica, tri godine po jedna, tri godine po tri i pet godina po dvije sjednice. Sjednice su obično

⁵ Posljednja sjednica održana je 28. XII 1914. a naredna 20. januara 1916. g. na kojoj je odobren završni račun za 1914. i budžet za 1916. g.

održavane u trećem ili četvrtom mjesecu kada se donosio budžet i usvajao završni račun za proteklu godinu. No ovaj posao se obavljao i tokom maja ili juna. Sjednice su takođe najčešće održavane i tokom dva posljednja mjeseca u godini. Znači vremenski razmak između sjednica bio je mjesec do četiri mjeseca, osim u pomenutim godinama (1915, 1920—1922), kao i u 1924. odnosno 1925. godini kada je proteklo deset mjeseci između dvije sjednice (18. V 1924. i 22. III 1925) jer vijećnici nijesu tražili njihovo održavanje. Sjednice su obično otpočinjale u 9 a ponekad u 10 časova. U ovom periodu održano je 56 sjednica⁶, odnosno nižu se redni brojevi sjednica, bez obzira na izbor nove uprave, izmjenu vlasti (Austrije) i stvaranje nove države (Jugoslavije).

Sekretar opštine je skoro četiri decenije isto lice.

Nedolazak članova opštinskog vijeća — vijećnika, na sjednice koje su se zbog toga morale odlagati izgleda nije bio čest, no ipak se o ovome raspravljalo na sjednici od 10. XI 1912. g. i zaključilo da se pozovu svi oni koji izostaju sa sjednica i ako ne mogu opravdati izostanak da se kazne. Istina, tokom 1918. godine odložene su dvije zakazane sjednice zbog nedolaska potrebnog broja vijećnika, što se konstatuje na sjednici od 18. III 1918. g. Iako je ovo bila ratna godina, ratno stanje nije uzrok neodazivanja vijećnika, kao što je konstatovano na sjednici od 28. XII 1914. g., koja se te godine nije ranije održala zbog mobilizacije velikog broja ljudstva.⁷

Opštinsko vijeće⁸ je radilo u okviru svojih prava i zakonskih propisa. Biral je svoje članove, imenovalo seoske uprave (izabrane na seoskim zborovima: glavara sela, pristava i harambašu), imenovalo školske, novčane, javne dobrotvornosti, za puteve i druge odbore, donosilo budžet i usvajalo završni račun, određivalo prireze i takse, brinulo o društvenoj imovini, izricalo kazne i izdavalo dozvole za rad ugostiteljskih i drugih radnji i rješavalo sve ono što je bilo u njegovoj nadležnosti.

Opštinski vijećnici birani su tajnim glasanjem. Na čelo opštinske uprave stajao je načelnik i dva prisjednika (potpredsjednika), a opštinsko vijeće činilo je još 15—17 članova. Do 1923. g. ni jednom nije dolazilo do nekih razmirica među članovima uprave. Međutim, te godine načelnik i dva prisjednika na sjednici od

⁶ U knjizi zapisnika uneseni su zapisnici sa 56 sjednica. Od ovih 56 sjednica jedan zapisnik se odnosi na sjednicu opštinskog odbora, ali ima svoj redni broj. Međutim, održane su još dvije sjednice opštinskog odbora, ali njima nije dat novi redni broj, već su obilježene ponovo istim rednim brojem kao i prethodna sjednica opštinskog vijeća. Tako ova knjiga sadrži ukupno 58 sjednica opštinskog vijeća, računajući i 3 sjednice opštinskog odbora.

⁷ Održana je vanredna sjednica 28. VI 1914. povodom smrti prestolonasljednika Franja Ferdinanda.

⁸ Opštinsko vijeće je organ koji danas odgovara skupštini opštine, dok je opštinsko upraviteljstvo kao danas izvršni odbor.

15. VII podnijeli su ostavke. Predsjednik, odnosno načelnik Spiro Kaluđerović svoju ostavku objašnjava nemogućnošću daljeg rada, jer za više od dvije decenije obavljanja ove dužnosti nije imao punu podršku svojih saradnika, a pratile su ga i druge nelagodnosti, te kako ne vjeruje da će ubuduće biti bolje »pa ozlojeđen, a i ostali putevi života nisu mu zasuti cvijećem«, daje ostavku.

Poslije pola godine, na sljedećoj sjednici od 9. I 1924. g., dužnost prvog čovjeka u luštičkoj opštini i dalje obavlja dugogodišnji načelnik Spiro Kaluđerović. Vjerovatno poslije konsultacije sa nadležnim, kako je najavio na prethodnoj sjednici, pokušao je i dalje obavljati ovu dužnost. Na ovoj sjednici u ime Kotarskog poglavarstva, bez prethodne konsultacije sa ostalim vijećnicima, predlaže nove vijećnike jer je više od polovine vijećnika ili umrlo ili dalo ostavke. Predlog je prihvaćen, ali jedan od predloženih nije htio prihvatiti dužnost vijećnika. Pokušaj načelnika da i dalje obavlja ovu dužnost, i pored izbora novih članova vijeća, izgleda nije uspio. Na sjednici od 6. VI 1926. g. uz opširno obrazloženje Spiro Kaluđerović podnosi definitivnu ostavku, poslije više od 26 godina provedenih na čelu luštičke opštine. Vijeće prihvata njegovu ostavku izražavajući najdublju zahvalnost za dugogodišnji »predan i požrtvovan rad koji se smišljeno kretao k narodnom dobru i budućem blagostanju Luštica«.

Na narednoj sjednici od 13. VI 1926. godine izabran je Milan Kršanac za načelnika tajnim glasanjem i na ovoj dužnosti ostaje do 30. X 1932. g. kada je za načelnika imenovan Tripo Marović.

Koliko iz zapisnika možemo zaključiti vijećnici su rijetko podnosili ostavke. Prilikom prve podnijete ostavke od strane načelnika na sjednici od 15. VII 1923. g. ostavke su podnijeli i dva vijećnika: Joko Setenčić i Ilija Trojanović. Tog dana ostavke nijesu uvažene jer isti vijećnici i dalje prisustvuju sjednicama sve do 22. III 1925. kada je uvažena ponovo podnesena ostavka od strane Ilije Trojanovića. Istoga dana uvažena je i ostavka vijećnika Ignja Rusovića, dok Joko Setenčić i dalje ostaje član opštinskog vijeća.

Pored vijećnika koji su svoj rad obavljali besplatno bilo je nekoliko lica koji su rad za potrebe opštine obavljali uz mjesečnu platu, godišnju ili povremenu nadoknadu. To je prije svih bio opštinski tajnik Tripo Marović, koji je ovu dužnost obavljao od 1. I 1893. do 1. II odnosno 23. VIII 1931. godine kada je razriješen. Od tada poslove sekretara vršio je privremeni djelovođa Petar Kršanac, koji je živio na Rose, pa je odlučeno da u Radovaniće, u ured, dolazi četvrtkom i nedjeljom i u dane održavanja sjednica. Do 1933. godine nije postavljen stalni sekretar, već je izvjesno vrijeme ovaj posao obavljao načelnik, dok je privremeni djelovođa bio u vojsci.

Pored tajnika u opštinskoj administraciji pomoć u radu su pružali: lugar, čauš (poslužitelj) i mrtvozorac. Pitanje lugara i njegovog rada raspravljalo se na nekoliko sjednica. Tako je na sjednici od 13. III 1913. g. zaključeno da opština ne odobri sred-

stva za odlazak lugara na tečaj. Poslije duže rasprave na sjednici od 15. VII 1923. g. ne samo da se ne povećavaju primanja lugaru za njegov rad već se to mjesto ukida kao nepotrebno. Međutim, na sjednici od 16. III 1924. g. ponovo se vraća lugar na posao, jer zakon to izričito traži i određuje mu se plata od 150 dinara mjesečno.

Detaljnijih podataka o izboru i radu čauša nema. Zna se samo da je 25. V 1914. g. raspisan konkurs za čauša, a postupak o izboru i imenovanju ne možemo pratiti kroz raspoložive zapisnike. Vjerojatno je to postavljene izvršilo opštinsko upraviteljstvo. Podatak o povećanju naknade za taj posao nalazimo u zapisnicima sa sjednica održanih 18. III 1918. i 16. III 1924. g.

Zakonom je bilo predviđeno da opština mora imati mrtvozorca, čija je dužnost bila da opremi mrtvacu za ukop. Opštinsko vijeće donosilo je odluku o visini naknade za ovaj rad, a opštinsko upraviteljstvo je biralo i postavljalo mrtvozorca. Tako je za ovaj rad 1924. g. godišnja nadoknada iznosila 300 dinara.⁹

Iz opštinske blagajne plaćani su i troškovi za dvije škole kao i učiteljske plate.

Pored pomenutih lica znatan doprinos društveno-političkom radu davale su seoske uprave i razni odbori, koje je biralo ili potvrđivalo opštinsko vijeće, a čiji je rad činio sastavni dio sveukupnog rada opštinske uprave.

Na seoskim zborovima birani su seoski glavari, pristavi i harambaše.¹⁰ Opštinsko vijeće na svojim sjednicama, a po prethodnom izvještaju vijećnika određenog sela, obavljalo je imenovanje seoskih uprava. Pored imenovanja odnosno potvrđivanja izabranih članova seoske uprave, opštinsko vijeće je redovno imenovalo članove školskih odbora,¹¹ odbora javne dobrotvornosti,¹² novčanog odbora¹³ i odbora za puteve.¹⁴ Povremeno su birani i sljedeći odbori: za pregled društvene imovine,¹⁵ birački,¹⁶ poljoprivred-

⁹ Na sjednici 30. III 1913. raspravljalo se o povećanju naknade za rad mrtvozorca. Na sjednici od 16. III 1924. g. raspravljalo se o tome da li je potrebno da opština isplaćuje naknadu mrtvozorcima. Međutim, kako je dato objašnjenje da po zakonu mrtvozorac mora da radi na terenu opštine, to je tako i odlučeno.

¹⁰ Na sjednicama od 21. IV 1912. i 22. VIII 1926. imenovane su seoske uprave za sva sela; na sjednici od 11. VI 1922. glavari sela Radovanića i Zabrdi; na sjednici 16. III 1924. seoske uprave za Klince, Zabrde i Mrkove; na sjednici od 18. V 1924. uprava za selo Brgule.

¹¹ Školski odbori imenovani su na sjednicama: 22. XII 1912, 30. III 1913, 22. III 1925, 15. VI 1925, 22. VIII 1926, 30. X 1927, i 16. II 1930.

¹² Odbor javne dobrotvornosti imenovan je na sjednicama: 30. III 1913, 12. III 1917, 18. V 1924, 28. IX 1930. godine.

¹³ Članovi novčanog odbora imenovani su na sjednicama: 22. XII 1912, 30. III 1930, 25. V 1914, 28. XII 1914, 20. I 1916, 12. III 1917, i 18. V 1924.

¹⁴ 22. XII 1912, 21. XI 1923, i 18. V 1924. godine.

¹⁵ Sjednica od 18. V 1924. g.

¹⁶ Sjednice od 9. I 1927. i 14. VIII 1926.

ni,¹⁷ crvenog krsta¹⁸ i odbor za siromašne.¹⁹ Ovdje nećemo detaljnije govoriti o radu pojedinih odbora, ali njihovu ulogu i rad možemo nazreti kada bude govora o pojedinim djelatnostima. Odbori su bili sastavni dio opštinske uprave pa su njoj bili podređeni i podnosili joj izvještaje o svom radu.

Stalni i najčešći predmet raspravljanja na sjednicama opštinskog vijeća bilo je donošenje budžeta i njegovo izvršenje.²⁰ Budžet je sastavljalo opštinsko upraviteljstvo i poslije duže rasprave usvajalo opštinsko vijeće. Praksa je bila odnosno zakon propisivao, da se predlog budžeta i završni račun prije usvajanja javno izlažu u svim naseljima. Tako je svaki birač mogao dati primjedbu na njih. Pošto bi upraviteljstvo izradilo budžet ili završni račun i javno ih izložili novčani odbor ih je pregledao, vršio izmjene ili odmah odobravao. U budžet su posebno prikazivani prihodi i rashodi cijele zajednice, a posebno za svaki odlomak (naselje). Od 1928. g. sačinjavan je jedinstven budžet za cijelu opštinu, a ne i za pojedine odlomke odnosno sela, jer je zakonom tako bilo propisano.

Prilikom planiranja prihoda, odnosno donošenja budžeta za određenu godinu, utvrđivan je prirez za svaki odlomak, kao i pojedine takse koje su primjenjivane na cijeloj teritoriji opštine. Redovni državni porez bio je određen važećim zakonskim propisima i plaćao se poreskoj upravi u Herceg-Novom. U opštinsku blagajnu priticao je novac koji se dobijao od naplate korišćenja opštinske šume, proizvedenog kreča, obrtnih dozvola, prodatih komina, zemljišta, taksa na pse i prodane stoke.

Od svake bale šume koja je bila posječena u opštinskoj šumi, a upotrebljena za loženje klačine plaćala se 1 kruna, a za kvintal drva za prodaju 2 kruna.²¹ Pet godina kasnije na balu šume upotrebljene za klačinu plaćalo se 0,50 para, a ako je kreč bio za domaću upotrebu 0,25 para. Ukoliko se drvo prodavalo taksa je iznosila 2 dinara za 100 kilograma.²² Ista visina takse za drvo ostala je sve do 1934. godine, posljednje godine za koju imamo podatke u zapisnicima.²³

¹⁷ Sjednica od 16. II 1930. g.

¹⁸ Sjednica od 10. II 1929. g.

¹⁹ Sjednica od 14. VIII 1926. g.

²⁰ Donošenje budžeta ili odobravanje završnog računa bile su tačke dnevnog reda na sljedećim sjednicama: 9. VI 1912, 22. XII 1912, 29. IX 1913, 25. V 1914, 28. XII 1914, 20. I 1916, 25. XII 1917, 12. III 1917, 18. III 1918, 29. VII 1918, 25. VIII 1919, 14. XII 1919, 30. VI 1920, 11. VI 1922, 15. VII 1923, 18. V 1924, 15. VI 1925, 13. VI 1926, 3. IV 1927, 5. VIII 1927, 11. III 1928, 31. III 1929, 23. III 1930, 29. IV 1932, 13. IV 1933, 11. VI 1933.

²¹ Sjednica od 11. VI 1922. g. Bala je, vjerovatno, težina koju čovjek može ponijeti na leđima.

²² Sjednica od 3. IV 1927. g.

²³ Sjednica od 13. IV 1933. g.

Od 1927. godine uvodi se plaćanje taksa na klačinu. Naime, za kreč proizveden u maloj klačini plaćalo se 100 dinara, u srednjoj 200, i u velikoj klačini 300 dinara.²⁴ Visina ovog poreza nije se mijenjala za narednih šest godina.²⁵

Opštinsko vijeće izdavalo je dozvole, odnosno saglasnost (Carsko-kraljevsko političko izloženstvo u Herceg-Novom izdavalo je dozvole na osnovu saglasnosti opštinskog vijeća). Prihod koji je dobijan na ovaj način bio je mali jer je svega 4—5 radnji (krčma ili radnja mješovite robe) radilo na području opštine. Od 1922.²⁶ g. poznato nam je koliki je bio porez. Imalac radnje plaćao je godišnje 40 kruna. Četiri godine kasnije porez je izdiferenciran. Naime, trojica vlasnika radnji plaćali su po 50 kruna godišnje, a jedan 150 kruna (jer je imao dvije radnje). Naredne godine visina poreza ostala je ista.²⁷ Sljedeće godine četvorica su plaćala po 50 dinara, a jedan 150 dinara godišnje.²⁸

Taksa se plaćala i na komine (od maslina). Tako se 1927. g. na 100 kg izvezenih komina plaćalo 2 dinara. Ova taksa je ostala ista do 1933. godine, kada je smanjena na 1 dinar po toni prodatih komina.²⁹

Od 1933. g. uvodi se i taksa na korišćenje opštinskog zemljišta. Za lazinu (nije određena veličina) na kojoj se namjeravala sijati buharica plaćalo se po 20 dinara i to odmah čim bi se zemljište uzelo na korišćenje.³⁰

Taksa na pse plaćala se od 1922. g. i to na lovačkog psa 20, a na druge pse po 40 kruna. Na pse koji su držani u vezu nije se plaćala taksa. Ova taksa je izmijenjena 1928. g. kada se na lovačke pse plaćalo 5 dinara, a na ostale po 10 dinara godišnje.³¹

Od 1933. godine izdaju se stočni pasoši, te se za komad prodane krupne stoke naplaćuje taksa u iznosu od 3 dinara, za koze, ovce i telad po 2 dinara, a za jarad i jagnjad po 1 dinar.³²

Za komunikacije sa ostalim djelovima Boke i šire, može se reći da su sve do naših dana ostale problem stanovništva Luštica. Zato nije neobično što se o putevima često raspravljalo na sjednicama opštinskog vijeća. Na sjednici od 9. VI 1912. godine vodi se rasprava o gradnji kolskog puta Rose — Radovići — Đuraševići — Kovači za koji je još daleke 1874. g. donesena odluka o

²⁴ Sjednica od 3. IV 1927. g. Ne može se odrediti šta se mislilo odnosno koliko se kreča moglo proizvesti u maloj, srednjoj ili velikoj klačini.

²⁵ Ponovo je ista visina takse utvrđena i na sjednici od 13. IV 1933. g. — posljednja sjednica sa koje je zapisnik unesen u knjizi zapisnika opštinskog vijeća na čemu se bazira ovaj rad.

²⁶ Sjednica od 11. VI 1922. g.

²⁷ Sjednice od 13. VI 1926. i 3. IV 1927. g.

²⁸ Sjednica od 11. III 1928. g.

²⁹ Sjednice od 3. IV 1927. 11. III 1928. i 13. IV 1933. g.

³⁰ Sjednica od 13. IV 1933. g.

³¹ Sjednice od: 11. VI 1922. i 11. III 1928. g.

³² Sjednica od 13. IV 1933. g.

gradnji. Međutim, kako je zakon predviđao da i opština materijalno doprinese izgradnji puta, na ovoj sjednici se raspravljalo o tome kao i na sastanku koji je u vezi izgradnje puta održan sa predstavnicima opština Grbalj, Krtole, Luštice i Tivta i predstavnika zemaljskog odbora, c. k. namjesništva i poglavarstva. Na kraju rasprave je zaključeno: da luštička opština dâ 6% od troškova za dio puta koji ide kroz teritoriju opštine. U tu svrhu da se uzme kredit na deset godina. Ista opština se obavezala da će godišnje davati 600 nadnica za održavanje puta. Iz zapisnika sa sjednice od 16. III 1924. g. saznajemo da je opštinsko upraviteljstvo podnijelo molbu ministarstvu građevina radi gradnje puta Rose — Radovići. I dalje se pokušavalo da se izgradi ovaj kolski put. O njemu je, pored navedenog, bilo riječi i na sjednici od 30. X 1927. g. Prilikom kategorisanja puteva na sjednici od 11. V 1930. konstatovano je da na teritoriji opštine ne postoji ni jedan kolski put, pa su tražili da se postojeći put u dužini od oko 10 km proglašeni banovinskim putem, odnosno putem prvog reda, što je bilo odbijeno. Krajem naredne godine (31. XII 1931. g.) javlja se nova nada da će biti izgrađen toliko željeni i neophodni put, jer opština nema nikakvih kopnenih komunikacija sa drugim bokeljskim opštinama, »a normalan saobraćaj na putevima od osobitog značaja je za ekonomsko i kulturno razvijanje i jačanje jednog kraja pa i same države«, zaključuju vijećnici luštičke opštine. Tada su vijećnici obaviješteni da je sreski odbor za puteve obećao da će uskoro trasirati put Rose — Radovići, jer je pronađen davno izrađeni projekat. Kako se povjerovalo u ovo obećanje, odmah je odlučeno da u toku decembra na ovom putu rade četiri dana seljani iz Brgula, Radovanića, Klinaca, Mrkova i Babunaca, a tri dana iz Krašića [zakonom je bilo predviđeno, za vrijeme austrijske uprave i kasnije, da lokalne puteve održava opština, odnosno da mještani godišnje odrade određeni broj nadnica (kuluk) na putevima]. O broju nadnica odluku je donosilo opštinsko vijeće, a kuluk su odradivali muškarci u starosnoj dobi od 18 do 60 godina. Tako je, na primjer, prethodne godine vijeće luštičke opštine odredilo da se na putu Rose — krtoljska granica odrade po četiri, a na seoskim putevima po dvije nadnice.³³ Tada je određeno i radno vrijeme: od 7 do 11 i od 13 do 17 časova.³⁴

Seoske uprave, koje su donosile odluke na seoskim zborovima, imale su široka ovlašćenja. Istina, da bi odluka postala pravosnažna trebalo je da je potvrdi opštinsko vijeće. Tako je opštinsko vijeće luštičke opštine 6. VI 1926. g. prihvatilo, odnosno odobrilo ugovor koji je seoski zbor Zabrđa sklopio sa Kraljevskom mornaricom o izmjeni trase i uređenju puta na Pristan. Drugih primjera o samostalnosti seoskih uprava ima više u ovom radu.

³³ Sjednica od 25. V 1914. g. Ove godine kuluk je iznosio 5 nadnica u toku godine.

³⁴ Sjednica od 10. VIII 1930.

U ovom periodu u luštičkoj opštini radile su dvije škole: u Radovanićima i Klincima. Škola u Klincima započela je sa radom 1878, a u Radovanićima godinu dana kasnije. Škole su u to vrijeme uglavnom bile smještene u privatnim kućama što je bio slučaj i sa školom u Klincima. Plaćanje kirije za ovu školu često je bilo na dnevnom redu sjednica opštinskog vijeća. Tako je budžetom za 1923. g. predviđeno da se u predračun odlomka (sela) Klinaca i Mrkova predvidi 1.200 dinara na ime kirije za školsku zgradu u Klincima.³⁵ Naredne godine kirija za ovu zgradu iznosila je 150 dinara mjesečno.³⁶ Sljedeće godine, kada se vodila rasprava prilikom donošenja budžeta, vijećnik Radović je nastojao da država plaća za kiriju škole 50 dinara a selo Klinci 100 dinara mjesečno. Ovo nije moglo biti prihvaćeno jer nije bilo u skladu sa zakonom. Selo Radovanići nije imalo rashoda za kiriju, jer je radom seljana Radovanića, Brgula i Babunaca, koji su sačinjavali jednu školsku opštinu, sagrađena zgrada za školu. Kako su školu sagradili svojim radom to su je i knjižili kao opštinsko dobro. Međutim, zakon je u tim slučajevima predviđao da je zgrada vlasništvo škole, o čemu se raspravljalo na jednoj sjednici vijeća.³⁷ Istina, i mještani sela Klinaca pokušali su doći do sopstvene školske zgrade. Još 1913. godine dio društvenog zemljišta, koje je pripadalo Klincima, prodat je vojsci za gradnju »Markonijevog brzojava«.³⁸ Scoski zbor Klinaca odlučio je da novac dobijen od ove prodaje utroši za kupovinu zgrade za smještaj školskih prostorija i stan za učitelja. Opštinsko vijeće je odmah na sljedećoj sjednici³⁹ odobrilo da se za školsku zgradu plati 8.000 kruna, zaključujući da ista vrijedi i više. O ovome je putem zapisnika obaviještena i viša vlast (zapisnik opštinskog vijeća je dostavljen višoj vlasti na odobrenje) i nije bilo nikakvih primjedbi. Zato je odlučeno da Klinci sklope kupoprodajni ugovor sa vlasnikom zgrade i na narednoj sjednici da podnesu ugovor na odobrenje. Međutim, do kupovine nije došlo, a razlozi nijesu poznati.

Na osnovu raspoloživih podataka može se zaključiti da je najteže bilo stanovnicima ove opštine u slučaju bolesti. Samo u jednom zapisniku od 25. V 1914. g. nalazimo da se raspravljalo o zdravstvenoj službi u ovoj opštini. Tada je odlučeno da se obezbijedi plata za rad jednog ljekara, koji ne bi morao da stalno živi na ovom terenu. Određena mu je plata od 1.000 kruna, s tim da dva puta nedjeljno dolazi u opštinski ured gdje mora da drži jedan ormar »sa ljekarijama«. Osim plate određeno je da naplaćuje po

³⁵ Sjednica od 15. VII 1923. g.

³⁶ Sjednica od 16. III 1924. g.

³⁷ Sjednica od 5. VIII 1928. g.

³⁸ Sjednica od 30. III 1913. g.

³⁹ Sjednica od 29. IX 1913. g.

1 krunu prilikom dolaska u Radovaniće, a po dvije krune u drugim selima. Nikakvih podataka više nema o zdravstvenoj službi, pa se da zaključiti da se u ovom periodu ovo pitanje nije pozitivno riješilo.

Pored već navedenih poslova opštinsko vijeće brinulo je i o društvenoj imovini. Naprijed smo istakli da su novac dobijen od prodaje zemljišta mještani Klinaca htjeli upotrebiti za kupovinu zgrade za školu. Kako to nije ostvareno novac je, u iznosu od 8.000 kruna, uplaćen kod Jadranske banke u Kotoru.⁴⁰ Jedanaest godina kasnije, ponovo se raspravljalo o ovom novcu. Naime, seljani Klinaca su tada tražili da im se omogući da od tog novca kupe zvona. Za prodato zemljište dobijeno je 9.700 kruna pa se taj iznos povećao na 11.694,67 kruna. Od toga novca je 1.887,16 kruna uloženo po naredbi zemaljskog odbora i namjesništva kod Poštanske štedionice u Beču na »priplod« (dobijanje kamate), u državne obveznice pretvoreno je 1.807,54 krune, dok je kod Jadranske banke u Kotoru stavljeno, takođe na »priplod«, 8.000 kruna. Od novca koji je bio na banku država je uzela 1.900 kruna, a opština potrošila 6.100 kruna, o čemu postoji dokumentacija. Odlučeno je da se suma od 6.100 kruna, a koja je tada iznosila 1.525 dinara, u toku 1925. g. isplati Klincima za nabavku zvona.⁴¹

Opština luštička prodala je Kraljevskoj ratnoj mornarici na »Arzi« 6.435 m² zemljišta za 24.906 dinara s tim da taksu plati opština.⁴²

Društveno zemljište je otuđivano i putem održaja, te prelazilo u ruke privatnika. Tako je na sjednici od 10. II 1929. g. zaključeno da se zemljište »Arza« koje je 20 godina držao Niko Begović uknjiži kao njegovo vlasništvo, s tim da opštini plati 3 dinara po m². Ovu odluku donio je 18. XI 1928. g. zbor sela Radovanića, kome je zemljište i pripadalo, a vijeće je potvrdilo. Opštinska komisija utvrdila je 1929. g. da je zemljište Andrije Begovića bilo pogrešno uknjiženo kao opštinsko, pa je na sjednici od 21. X 1932. odlučeno da se preknjiži na pravog vlasnika, s tim da isti plati prenos i porez koji je opština do tada plaćala.

Međutim, dolazilo je i do bespravnog prisvajanja društvenog zemljišta od strane pojedinaca. Tako se na sjednici od 10. XI 1912. konstatuje da je bivši načelnik (ime mu nije navedeno) uknjižio na sebe jedan komad opštinskog zemljišta, koje pripada selu Babuncima, pa je zaključeno da se povede građanska parnica. Iste godine naređeno je jednom licu da odmah prekine koristiti opštinsko zemljište koje je »zauzeo« u »Gopčevine« više »Barska potoka«.⁴³

⁴⁰ Sjednica od 25. V 1914. g.

⁴¹ Sjednica od 15. VI 1925. g.

⁴² Sjednica od 10. II 1929. g.

⁴³ Sjednica od 9. VI 1912.

Vjerojatno je i kasnije bilo ovakvih pojava jer je 18. V 1924. vijeće oformilo odbor za pregled opštinske imovine da bi utvrdilo »da nijesu opštinske zemlje i šume povrijeđene od pojedinaca«. Nažalost, nije nam poznat rezultat rada ovog odbora.

Potrebno je naglasiti da je u ovom periodu opštinsko vijeće raspravljalo i o prijemu u zavičajnost dva lica. Hugo Ridel boravio je u Boki od 1901. a 21. VI 1920. g. prišao je srpskoj vojsci kao kapelnik. Iste godine, s obzirom da je bio oženjen Jovankom Kaluderović, uputio je molbu da bude primljen u zavičajnost luštičke opštine. Molba mu je pozitivno riješena.⁴⁴ Naredne godine data je zavičajnost artiljerijskom majoru Dragutinu Hakelu, komandantu drugog bataljona tvrđavskog topništva na Luštici.⁴⁵

Opštinsko vijeće je jednom donijelo odluku o starateljstvu nad maloljetnim licima. Radilo se o djeci pok. Joka Janovića čiji je djed Ivo preko advokata tražio da se djeca dodijele njemu, jer ekonomski bolje stoji od djeda Bogdana Bogdanovića kod koga su s majkom živjela. Zaključeno je da djeca ostanu i dalje s majkom gdje im je dobro, jer su obje porodice sličnog ekonomskog stanja, a djed po ocu i na ovaj način može po svojoj želji »načiniti unuka nasljednikom».⁴⁶

Na osnovu knjige zapisnika opštinskog vijeća luštičke opštine za period 1912—1933. g. nemoguće je dati cjelovitu sliku ekonomskog stanja ove opštine, no ipak bi mogli dati neke podatke. Bilo je više pokušaja da se ekonomski unaprijedi ovaj kraj. Tako je na sjednici od 14. XII 1919. g. podržan Ugovor o udruživanju privrednih ustanova Boke, kao i Uredba o Glavnom odboru za unapređenje Boke. Isto tako opštinska uprava luštičke opštine na sjednici od 22. VIII 1926. g. pridružuje se ostalim opštinama Bokotorskog sreza da bi se osnovao jedan sreski voćnjak i odlučuje da u tu svrhu izdvaja godišnje 300 dinara. U nastojanju da unaprijedi poljoprivredu opštinsko vijeće bira poljoprivredni odbor 27. X 1929. g. Znamo da je pored gajenja maslina (o čemu nema gotovo nikakvih podataka u zapisnicima, osim o broju stabala u pomenutoj rezoluciji, i odluke donesene 13. V 1933. da se zaštite maslinjaci u Zanjici od vojske i stoke) stočarstvo bilo najrazvijenija grana na ovom terenu. O šumi se vodila znatna briga, jer je služila za ishranu stoke, za proizvodnju kreča, za kućne potrebe.

⁴⁴ U aktu koji je priložen ovoj knjizi stoji da mu je molba riješena na sjednici opštinskog vijeća 4. VII 1920. g. Međutim, prema knjizi zapisnika toga dana nije održana sjednica opštinskog vijeća. Između zapisnika sa sjednice 30. VI 1920. i naredne, 11. VI 1922. g., nalaze se dva prazna lista. Moguće da je u tom međuvremenu održana sjednica, pa su listovi izvučeni iako redni brojevi sjednica teku kontinuirano, 18 pa 19. Međutim, broj 19 je napisan drugačijim mastilom nego je pisan sam zapisnik sa te sjednice.

⁴⁵ Sjednica od 15. VII 1923. g.

⁴⁶ Sjednica od 13. IV 1933. g.

Pored lugara i sami seljani su brinuli o zaštiti šuma. Tako je na predlog seoskih glavara 18. I 1933. određen teren gdje će se sjeći drva za potrebe stanovništva.

Znatno pažnje poklanjalo se gajenju buharice. Tako je na sjednici od 9. VI 1912. g. konstatovano da preko dva dijela luštičkog poluostrva čine pašnjaci i niska šuma. Kako u godinama kada podbací rod maslina, a stoke nema dovoljno, narod svoje najosnovnije potrebe pokriva gajenjem i prodajom trave buharice, odlučeno je da u dogovoru sa seljanima svakog sela i šumskog povjerenika, otpočne sjeća stare šume. Takođe je odlučeno da se tereni predviđeni za sjeću stare šume podijele seljanima koji će posjeći i spaliti drva, a zatim teren zasaditi buharicom. Onaj koji bi uzeo teren imao je pravo 5—6 godina gajiti buharicu na njemu, a nakon isteka roka vraćao je zemlju opštini da bi služila za zajedničku ispašu.

Korisnik zemlje bio je dužan da taj teren pošumi i da uzgaja mladi šumski rasad.

Iako je teritorija ove opštine sa tri strane okružena morem, ribarstvo nije bilo razvijeno. Vjerovatno je uzrok tome što su gotovo sva naselja bila udaljena od mora, i što je veći dio obale zaposjela vojska. Bilo je pojedinačnog ribarenja, ali pretežno na nedozvoljen način — dinamitom, pa je na sjednici od 22. XII 1912. zaključeno da se svaki slučaj ulova dinamitom prijavi sudu.

Indikativan je jedan podatak o ekonomskom stanju stanovnika. Na sjednici od 21. XI 1932. g. raspravljalo se o zahtjevu vojske da joj se dostavi spisak domaćina čije domaćinstvo plaća prirez od 600 do 1.200 dinara, a koji bi mogli nabaviti i držati jahaćeg konja. Odgovor je bio negativan, jer takvih dobrostojećih domaćinstava nije bilo.

Poznato je da je bila brojna ekonomska migracija iz ovog kraja.⁶⁷

Stanovnici Luštice živjeli su često, ili bolje reći u izvjesnim životnim prilikama, kao i mnogi drugi, iznad svojih mogućnosti. To se naročito izražavalo prilikom svadbi, krsnih slava i sahrana. Da bi donekle ublažili trošenje iznad mogućnosti, što je vjerovatno uzelo zamah i dovodilo mnoge do bijede, na sjednici od 13. IV 1933. o tome se raspravljalo te je, s obzirom na veliku ekonomsku krizu koja je vladala i na teško ekonomsko stanje naroda ove opštine, zaključeno: »1. Da se ukinu »Karitadi« u ovoj opštini koji su do sada postojali. Koji opštinar prekrši ovu odluku vijeća biće kažnjen globom od 500 do 1.000 dinara. 2. Da se prilikom svadba i krsnih imena može priređivati gozba samo jednodnevno, ko bi ovu odluku vijeća prekršio, kaznit će se globom od 500 do 1.000 dinara.« Takođe je zaključeno da se zabrani prosjačenje stranim licima i Ciganima.

⁶⁷ M. Crnić-Pejović, n. d.

Da bi se ublažilo teško stanje dijela stanovništva, prilikom početka gradnje kolskog puta Rose — Radovići, na sjednici od 30. X 1927. g. zatraženo je da se put gradi i stoga da bi se »pružila prilika siromašnom narodu da zaradi koru hljeba«.

Isto tako kada se odlučivalo o popravci opštinske cisterne u Radovanićima, zaključeno je na sjednici od 28. IV 1932. g. da se na ovom poslu zaposle najsiromašniji opštinari i to iz cijele opštine.

Na sjednici 21. XI 1912. g. bila je samo jedna tačka na dnevnom redu: »Zaključak za zaštitu općinske autonomije«. Naime, vjerovatno zbog naprednih i slobodarskih ideja vijećnika opštinske uprave Splita i Šibenika austrijska vlast je iste uprave raspustila. Zbog toga je opštinsko vijeće luštičke opštine održalo sjednicu i solidarizalo se sa pomenutim opštinama »i daje izraze svome udivljenju balkanskih saveznih država, živom željom da njihova sjajna pobjeda bude okrunjena potpunim zaslužnim uspjehom«, stoji u zaključku zapisnika.

Opština luštička imala je sopstvenu zgradu u kojoj je bio smješten opštinski ured i gdje su se održavale sjednice. Na dvjema sjednicama raspravljalo se o opravci opštinske zgrade koja je bila u vrlo lošem stanju pa je moglo doći do rušenja, posebno krova. Prilikom prihvatanja budžeta za 1933. g. na sjednici od 18. I 1933. dato je objašnjenje da je za opravku zgrade budžetom za 1932. g. bilo predviđeno 3.000 dinara. Međutim, prilikom radova ustanovljeno je veoma loše stanje, posebno drvene konstrukcije, jer zgrada nije opravljana od 1894. g. te je utrošeno 8.352 dinara, o čemu je podnesen izvještaj na sjednici od 21. XI 1932. koji je prihvaćen uz konstataciju da je o svakom dinaru brižljivo vođeno računa. Znači da je višak od nešto više od 5.000 dinara uvršćen u rashode za 1933. godinu.

Na osnovu do sada izloženog upoznali smo se sa radom opštinskog vijeća luštičke opštine (1912—1933) i sa problemima sa kojima su se vijećnici suočavali. Opštinska uprava imala je prilično samostalnosti u svom radu. Istina, odluke koje je donosila morale su biti potvrđene od viših instanci. No nijesmo naišli na podatke da je neka bitna odluka bila odbijena. Po podacima sa kojima smo raspolagali, na osnovu knjige zapisnika opštinskog vijeća, vidimo da su ekonomske prilike bile veoma teške, da su komunikacije bile loše, da nijesu imali zdravstvenu službu. Prirodno da ima razlika između rada ove opštinske uprave i rada opštinske uprave hercegovačke opštine.⁴⁹ Naime, uprava luštičke opštine nije ni mogla rješavati mnoge probleme koje je morala hercegovačka opštinska uprava, jer je ovo bila gradska, dok je prva bila seoska opština. Tako su opštinari hercegovačke opštine, pored problema njihovih kolega iz luštičke opštine, rješavali pitanja

⁴⁹ M. Crnić-Pejović, Organizacija i rad opštinske uprave Herceg-Novog (1870—1940), Boka, 12, Herceg-Novi, 1980, 35—79.

održavanja čistoće, izgradnje većeg broja puteva, vodovoda, groblja, klaonice, škola itd.

Na kraju možemo konstatovati da su opštinski vijećnici luštiske opštine svoj društveni rad obavljali savjesno i pošteno, brinući domaćinski o društvenoj imovini kao i o boljem životu svojih opštinarara, čuvajući državno i narodno jedinstvo i »dužnost svoga zvanja tačno opravljali i samoupravne i državne interese savjesno zastupali i branili«, kako stoji u zakletvi koju su 25. X 1933. godine položili novoizabrani vijećnici.

Summary

ACTIVITY AND ORGANIZATION OF THE COMMUNITY AUTHORITIES OF LUŠTICA (1912—1933)

Marija CRNIC-PEJOVIĆ

The Community of Luštica covered 40 sq. km. It encompassed following settlements: Babunci, Brgull, Zabrđe, Klinci, Mrkovi, Krašići, Radovanici and Rose.

The population varied from 1,200 (including the absent ones in 1933) to less than 600 at present.

The Archives of Herceg-Novi offers the archives material about the existence and affairs of the Community of Luštica from 1825 to 1944 when it was joined to the Community of Herceg-Novi.

According to the evidence of the Community Council from the period of 1912 to 1933 this paper considers the affairs of the Community authorities which had 56 sessions within that period. The Community Council carried out its affairs in accordance with its rights and law regulations: elected the members, appointed the village authorities, school boards, public charitable boards, financial boards, public roads board and the others, introduced the budget and accepted the annual balance, took care of the common property, surtaxes and taxes, imposed certain punishment, issued licences for inns and shops and carried out other affairs that it was in charge of.

Community councilors were not paid for their work. Regular monthly income or fees for certain jobs were obtained by the: head, secretary, messenger, janitor, woodkeeper and coroner.

Community income was gained by surtaxes and taxes that were imposed on lime production, olive oil production, inns and shops, licences for stock slaughter, on dogs, use of common land and wood. The income was rather low. Just to mention the fact that there were only 3 to 5 shops.

Economic position of the inhabitants in the Community was mainly poor. The population was engaged in stock-breeding and tillage. The best known product of the area was the known olive oil of Luštica, of which there is hardly any evidence in the studied records. Though in the resolution issued by the Community in 1933, against the union with another neighbouring community, it is stated that in 1929 more than 350,000 kg of the best food oil was produced.

This area is known for its production of lime. It should be mentioned that the population of Luštica was not particularly engaged in fishing though Luštica is surrounded by the sea from three sides. It might be due to the fact that almost all the settlements are far from the seashore.

One of the permanent troubles of the Community authorities were the roads, as the communications were, and have remained, the main problem of the population.

There were three primary schools in the area. The school at Radovanici was built by the voluntary work of the villagers, while the other

two schools were in private houses and the rent was paid by the Community treasury.

On a session as early as in 1914 there was discussion about permanent medical service, even the amount of physicians salary was decided about as well as his working hours, but, according to the available evidence, the solution has not been found to the present day.

Making a complete review of the activity of the Luštica Community Council we may conclude that the village authorities (according to the financial data in the Community budget) with the members of the Council did their best to take care of the common property and spend their modest income in the way that would be the most profitable for the inhabitants and trying to raise the life standard.